

Ikääntyvien osallisuuden edistäminen

KESKEISIÄ KÄSITTEITÄ

Gerontologia

- ▶ **Gerontologia** on tieteenala, joka tutkii vanhenemista biologisena, psykologisena ja sosiaalisena ilmiönä.
- ▶ **Gerontologia** tutkii vanhenemisprosessia ja siihen liittyviä ilmiöitä.
- ▶ **Geriatria** tieteenä on puolestaan vanhuuden sairauksien ja niiden hoitomuotojen tutkimukseen keskittynyt lääketieteen osa-alue.

Gerontologian tutkimuskohteita

Gerontologian tutkimuksen kohteena ovat muun muassa:

- ▶ fyysinen, psyykkinen ja sosiaalinen ikääntyminen
- ▶ ikääntyvän väestön yhteiskunnalliset vaikutukset
- ▶ kokemuksellinen vanheneminen ja elämäntilanne
- ▶ vanhenemisen syiden ja seurausten selvittäminen ja esim. pitkäikäisyyden salaisuuksien tutkimus.

Gerontologian osa-alueita 1

Terveysgerontologia:

- ▶ biologiset vanhenemismuutokset
- ▶ ikääntyvien ihmisten terveys ja toimintakyky
- ▶ terveyden, toimintakyvyn, liikunnan ja vanhenemisen väliset yhteydet
- ▶ väestön ikääntyminen ja gerontologia tieteenalana

Psykogerontologia:

- ▶ psyykkiset vanhenemismuutokset ja toimintakyky
- ▶ ikääntymisen ja mielenterveyden väliset yhteydet

Gerontologian osa-alueita 2

Kasvatusgerontologia:

- ▶ elinikäisen oppimisen mahdollisuudet
- ▶ aikuisten ja ikääntyneiden ihmisten oppimisen ohjaaminen
- ▶ ikääntyneille ihmisille suunnattu aikuiskasvatus

Sosiologia ja sosiaaligerontologia:

- ▶ vanheneminen yksilöllisenä, kulttuurillisena ja yhteiskunnallisena ilmiönä, sekä ikä- ja elämänvaihetutkimuksena
- ▶ iäkkäiden ihmisten asemaan ja elinoloihin liittyvät asiat
- ▶ vanhuspolitiikka ja -työn nykytila ja tulevaisuus
- ▶ kulttuurillisesta perspektiivistä iän ja ikääntymisen merkityksiä, mielikuvia ja itsemäärittäyksiä sekä näiden historiallista muuttumista

Toimijuus (agency)

- Määritellään eri tieteenaloilla eri tavoilla
- Voidaan määritellä yksilön näkökulmasta toimijalähtöisesti, jolloin korostuu toimijuuden yksilöllisyys ja kokemus omasta toimijuudesta sekä luottamus siihen.
- Voidaan määritellä rakennelähtöisesti, jolloin painottuu ympäristö- ja tilannekohtaisuus, konteksti.
- Kontekstina voi olla lähiympäristö tai laajempi konteksti, kuten yhteiskunta tai esim. etninen tausta.

Toimijuus

- ▶ Toimijuus on ihmisen, yhteisön tai organisaation kykyä ja mahdollisuutta tarkoitukselliseen, itsenäiseen toimintaan tai siitä pitäytymiseen
- ▶ Tehdä omaa toimintaansa koskevia valintoja sen sijaan, että toimintaa ohjaisivat ulkoiset tai sisäistetyt rakenteet kuten rangaistukset ja palkkiot tai normit, säännöt ja diskurssit.

Jyrki Jyrkämä 2003

Toimijuus

- ▶ Aktiivisuutta, aloitteellista toimintaa, saada aikaan muutosta
- ▶ Autonomiamia, valtaa ja vaikutusmahdollisuutta
- ▶ Kykyä ja resursseja vaikuttaa omaan elämään
- ▶ Oikeiden valintojen tekoa > elämänhallintaa
- ▶ Hiljaista / äänekästä vastarintaa, kannanottoa
- ▶ Tottumuksia, tapoja (menneestä nousevaa)
- ▶ Sietämistä (kärsimistä)
- ▶ Pakotettua valintojen tekoa vaihtoehtojen edessä
- ▶ Muutoksesta selviytymistä: sopeutuminen, torjuminen
- ▶ Oma identiteetti
- ▶ Tunnetta, tietoa, tahtoa

Anneli Eteläpelto

Toimijuuden tilannekohtaiset ulottuvuudet

- ▶ Täytyä -> pakot, välttämättömyydet, esteet, rajoitteet
- ▶ Voida -> mahdollisuudet vaihtoehdot
- ▶ Tuntea -> tunteet, arviot, arvostukset
- ▶ Haluta -> tavoitteet, päämäärät, motivaatiot
- ▶ Osata -> tiedot, taidot
- ▶ Kyetä -> ruumiilliset kykenemiset

Jyrkämä 2013

Osallisuus

Osallisuus ja erilaiset osallisuutta lisäävät toimet voidaan sosiaali-, käyttäytymis- ja terveystieteelliseen tutkimukseen perustuen jaotella kolmeen osa-alueeseen:

1. Osallisuus omassa elämässä

- ▶ Mahdollisuus elää omannäköistä elämää; mahdollisuus määritellä, mihin toimintaan tai palveluun osallistuu

2. Osallisuus yhteisöissä ja vaikuttamisen prosesseissa

- ▶ Mahdollisuus kuulua itselle tärkeisiin ryhmiin ja yhteisöihin sekä vaikuttaa itselleen tärkeisiin asioihin; mahdollisuus saada tukea vaikuttamiseen

3. Osallisuus yhteisestä hyvästä

- ▶ Mahdollisuus yhdessä tekemiseen; mahdollisuus päästä nauttimaan yhteisestä hyvästä ja osallistua yhteisen hyvän tuottamiseen ja jakamiseen. Yhteinen hyvä on toimintaa ja arvoja, josta seuraa arvostusta, kiitosta ja yhteyksiä muihin ihmisiin.

Osallisuus vahvistaa toimijuutta!

Kuulua ja tulla kuulluksi

- ▶ Osallinen ihminen kokee olevansa merkityksellinen osa kokonaisuutta. Hän tulee kuulluksi itsensä ja vaikuttaa elämänsä kulkuun ja yhteisiin asioihin.
- ▶ Osallisuus edellyttää yhteyttä omiin ja yhteisiin voimavaroihin, joita ovat:
 - luottamus ja keskinäinen kunnioitus
 - toimeentulo
 - palvelut
 - tieto
 - taito
 - toiminta ja
 - yhteiset merkitykset

Osallisuus / lähteitä

- ▶ <https://thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johdaminen/osallisuuden-edistaminen/heikoimmassa-asemassa-olevien-osallisuus/osallisuuden-osa-alueet-ja-osallisuuden-edistamisen-periaatteet>
- ▶ https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/135356/URN_ISBN_978-952-302-917-0.pdf?sequence=1&isAllowed=y